



## Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

### **BOLALAR NUTQINING NORMAL RIVOJLANISHIDA SENSOR RIVOJLANISHINING AHAMIYATI**

Maxmudov Xurshid Shuxratovich

Qo'qon davlat universiteti Maxsus pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

Sattorova Sevinchxon Otabek Qizi

Logopediya yo'nalishi talabasi

#### **Annotatsiya**

Mazkur maqolada bolalar nutqining normal rivojlanishida sensor rivojlanishning o'rni va ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan yoritilgan. Sensor rivojlanishning bola tafakkuri, idroki va nutq faoliyatiga ta'siri tahlil qilinib, sezgi organlari orqali olinadigan ma'lumotlarning nutq shakllanishidagi roli ochib berilgan. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiyani rivojlantirishning zamonaviy usullari hamda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi metodlar bayon etilgan.

**Tayanch tushunchalar.** Sensor rivojlanish, nutq rivojlanishi, sezgi organlari, idrok, fonematik eshituv, mayda motorika, maktabgacha ta'lim, sensor tarbiya, kommunikativ faoliyat, nutqiy kompetensiya.

Bolaning har tomonlama rivojlanishida nutq muhim o'rin egallaydi. Nutq orqali bola atrof-muhitni anglaydi, fikrini ifodalaydi va ijtimoiy munosabatlarga kirishadi. Nutqning to'g'ri shakllanishi esa bolaning sensor rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Sensor rivojlanish bolaning rang, shakl, tovush, hajm va harakatlarni sezishi hamda farqlash qobiliyatining shakllanishini anglatadi.

Maktabgacha yosh davrida sensor rivojlanishning yetarli darajada shakllanmaganligi nutq rivojlanishida turli qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi



## Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

mumkin. Shu sababli zamonaviy pedagogika va logopediyada sensor tarbiya masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

### Sensor rivojlanish tushunchasi va uning mohiyati

Sensor rivojlanish — bolaning sezgi organlari orqali atrof-muhit haqidagi ma'lumotlarni qabul qilishi, farqlashi va idrok etish jarayonidir. Bola ko'rish, eshitish, hid bilish, ta'm bilish va sezish orqali tashqi olamni anglaydi. Ushbu jarayonlar bolaning tafakkuri va nutq faoliyatining shakllanishida asosiy omil hisoblanadi.

Sensor rivojlanishning asosiy vazifalari:

- ranglarni farqlash;
- shakl va hajmni ajratish;
- tovushlarni eshitish va farqlash;
- predmetlarning xususiyatlarini idrok etish;
- fazoviy tasavvurlarni rivojlantirishdan iborat.

Mazkur ko'nikmalar nutqning lug'aviy boyligi va bog'lanishli nutq rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

### Sensor rivojlanish va nutq o'rtasidagi bog'liqlik

Nutq rivojlanishi sezgi faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Bola atrof-dagi predmet va hodisalarni avval sezgi organlari orqali qabul qiladi, keyinchalik ularni so'z orqali ifodalay boshlaydi. Masalan, bola ranglarni ajrata olmasa, u "qizil", "ko'k", "yashil" kabi tushunchalarni to'liq o'zlashtira olmaydi.

Ayniqsa, eshituv analizatorining rivojlanishi nutq uchun muhim ahamiyatga ega. Fonematik eshituvning shakllanishi orqali bola tovushlarni farqlashni o'rganadi. Bu esa tovush talaffuzi va so'zlarni to'g'ri aytishga yordam beradi.



## **Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation**

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Shuningdek, mayda motorikaning rivojlanishi ham nutq markazlari faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Barmoq harakatlari bilan bog'liq mashqlar miya faoliyatini faollashtirib, nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

### **Sensor tarbiyaning nutq rivojlanishidagi ahamiyati**

Sensor tarbiya bolalarda:

- lug'at boyligini oshiradi;
- predmetlarni taqqoslash ko'nikmasini rivojlantiradi;
- bog'lanishli nutqni shakllantiradi;
- eshituv va ko'ruv diqqati rivojlanishiga yordam beradi;
- tafakkur va xotirani faollashtiradi.

Masalan, turli rangdagi o'yinchoqlar bilan ishlash davomida bola rang nomlarini o'rganadi, shakllarni solishtirish orqali yangi tushunchalarni o'zlashtiradi. Bu esa uning nutqiy faolligini oshiradi.

### **Sensor rivojlantiruvchi metod va mashqlar**

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sensor rivojlantiruvchi mashqlardan keng foydalaniladi. Jumladan:

#### **Didaktik o'yinlar**

“Rangni top”, “Shaklni ajrat”, “Qaysi ovoz?” kabi o'yinlar bolalarning sezgi va nutq faoliyatini rivojlantiradi.

#### **Mayda motorika mashqlari**

Mozaika terish, plastilin bilan ishlash, tugma qadash va konstruktor yig'ish mashqlari barmoq harakatlarini rivojlantirib, nutq markazlarini faollashtiradi.



## **Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation**

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

### **Eshituv mashqlari**

Turli tovushlarni tinglash va farqlashga oid mashqlar fonematik eshituvni rivojlantiradi.

### **Ko‘rgazmali metodlar**

Rasm, predmet va multimedia vositalari yordamida bolalarning idrok faoliyati va lug‘at boyligi oshiriladi.

### **Zamonaviy pedagogik yondashuvlar**

Bugungi kunda sensor rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar ham qo‘llanilmoqda. Interaktiv o‘yinlar, elektron didaktik vositalar va multimedia dasturlari bolalarning sensor hamda nutqiy faoliyatini birgalikda rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy yondashuvlarning afzalligi:

- bolaning qiziqishini oshiradi;
- individual yondashuv imkonini beradi;
- mustaqil fikrlashni rivojlantiradi;
- nutqiy faollikni kuchaytiradi.

Bolalar nutqining normal rivojlanishida sensor rivojlanish muhim ahamiyat kasb etadi. Sezgi organlari orqali olingan ma’lumotlar bolaning tafakkuri, idroki va nutq shakllanishining asosini tashkil etadi. Sensor tarbiya orqali bolalarda lug‘at boyligi, fonematik eshituv, bog‘lanishli nutq va kommunikativ ko‘nikmalar rivojlanadi. Shu sababli maktabgacha ta’lim jarayonida sensor rivojlantiruvchi mashqlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.



## **Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation**

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd May, 2026

Website: <https://econferencia.com>

---

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Ayupova M. **Logopediya asoslari**. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
2. Nurkeldiyeva D. **Maxsus pedagogika**. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Vygotskiy L.S. **Bola psixologiyasi va nutq rivojlanishi**. – Moskva, 2019.
4. Montessori M. **Sensor tarbiya metodikasi**. – Toshkent, 2021.
5. Po‘latova D. **Maktabgacha ta’lim pedagogikasi**. – Toshkent, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim to‘g‘risida”gi me’yoriy hujjatlar.
7. Zamonaviy logopedik va pedagogik ilmiy maqolalar.